

HEUNI

The European Institute for
Crime Prevention and Control,
affiliated with the United Nations

Handbok för barnförhör i misstänkta fall av människohandel

Julia Korkman, HEUNI

Handbok för barnförhör i misstänkta fall av människohandel

Utgivare: Council of the Baltic Sea States

Författare: Julia Korkman, HEUNI

Expertbidrag:

Noora Halmeenlaakso, National Bureau of Investigation, Finland

Natalia Ollus, HEUNI

Olivia Lind Haldorsson, Council of the Baltic Sea States

Shawna von Blixen-Finecke, Council of the Baltic Sea States

Linda Cordisco-Steele, National Children's Advocacy Center

Redaktör: Shawna von Blixen-Finecke, Council of the Baltic Sea States

Denna publikation är licensierad av Council of the Baltic Sea States under Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

Vill du översätta detta dokument? Kontakta Council of the Baltic Sea States om du vill veta mer om format, ackreditering och upphovsrätt.

Publicerad 19 april 2024 i Stockholm.

Innehåll

Inledning	5
Minne och barns utveckling	7
Minnet hänger ihop med språkutvecklingen	7
Barndomsamnesi	7
Minneskällskontroll	8
Barns utveckling och suggestibilitet	9
Små barn förlitar sig på vuxna för att förstå världen	9
Suggestibilitet hos unga barn kan leda till falska vittnesmål	10
Suggestibilitet hos ungdomar kan leda till falska erkännanden	11
Evidensbaserad praxis för att undvika suggestibilitet	11
Använd öppna frågor för att stödja återkallning ur minnet	11
Få så fullständiga beskrivningar som möjligt för att motverka eventuell tidigare påverkan på barnets minne	12
Var neutral	12
Undvik ja/nej-frågor	12
Att (miss)förstå minnet	12
Minnet för upprepade erfarenheter	13
Förhör om upprepade erfarenheter	14
Minne för potentiellt traumatiska och stressande händelser	14
Förhör om traumatiska upplevelser	14
Kultur och minne	15
Vad vi minns	15
Läskunnighet	16
Förhör i interkulturella miljöer	16
Tidsuppfattning	16
Utforskandet av tidpunkten för händelser	17
Överväganden vid förhör med barn som fallit offer för människohandel	18
Definition av människohandel med barn	18
Människohandel som ett kontinuum	19
Evidensbaserade tekniker och protokoll för förhöret	19
Principer för NICHD-R	20
Utvärdering av pressande förhörsmetoder	20

Utmaningar med att identifiera människohandel	20
Att förhöra misstänkta på samma sätt som man skulle förhöra offer kan förbättra identifieringen	21
Varför många offer är ovilliga att berätta vad som har hänt	22
Exempel: Sexuella övergrepp på nätet	23
Förberedande av förhöret för att ta hänsyn till motvilja	24
Alternativa hypoteser när absoluta bevis saknas	25
Psykologisk kontroll och tvång i samband med människohandel	25
Isolering	25
Exempel: Tvångsäktenskap	26
Positiva interaktioner	26
Trauma bonding (traumatisk bindning)	27
Tvång	27
Exempel: Utnyttjande i brottslig verksamhet	28
Anpassa förhöret för att ta hänsyn till psykologisk och tvingande kontroll	28
Ta dig tid att skapa en trygg miljö och en bra relation	30
Kulturellt sensitiva strategier för att skapa kontakt	30
Arbeta med tolk	31
Tolkens roll	31
Kulturellt anpassat språk	31
<i>Utdrag ur ett förhör</i>	32
Gemensamma utbildningar för förhørsledare och tolkar	32
Att skapa kontakt i förhör med tolkar	33
Samarbete med tolkar	33
Bilaga: Anpassning av barnförhör vid utredning av människohandel mot barn och relaterade brott	35
1. Planering och förberedelser inför förhöret	35
Alternativa hypoteser till den aktuella misstanken	35
Med hänsyn till det som inte är känt: Ett undersökande förhållningssätt	36
I fall där förhöret utförs med hjälp av tolk	36
2. Inledande fas: Skapa kontakt och gör barnet bekant med förhörssituationen	36
3. Övningsförhör (Episodisk minnesträning)	37
4. Grundregler (barnvänliga och i enlighet med lagstiftningen)	37
5. Substantiell fas	37

Exempel: tvångsarbete/barnarbete:	37
Exempel: sexuella övergrepp på nätet:	38
När barnet har upplevt något upprepade gånger	39
Utforskning av psykologiskt tvång och kontroll	39
Om barnet inte vill prata om ämnet	40
6. Avslutning	40
Referenser	42

Inledning

Syftet med handboken är att hjälpa yrkesverksamma att genomföra barnförhör i förmodade fall av handel med barn.

Barnförhör har varit föremål för omfattande forskning under de senaste årtiondena. Flera praxisorienterade rekommendationer och intervjuprotokoll har tagits fram utifrån denna forskning. En stor del av forskningen har fokuserat på utredningar av sexuella övergrepp.ⁱ Mindre fokus har lagts på hur man bör höra barn i andra typer av situationer, såsom asylprocesser, vårdnadstvister och utredningar av människohandel med barn. I synnerhet behövs forskning som utvärderar verkliga förhör samt empirisk forskning för att testa om och i vilken utsträckning nuvarande intervjuprinciper är användbara och anpassningsbara till dessa fall.

Även om många av de viktigaste inslagen i bästa praxis-rekommendationerna vanligtvis är desamma i olika brottsutredningarⁱⁱ, är vissa aspekter mer sannolikt relevanta för människohandelsfall än för andra. I denna handbok presenteras några av dessa aspekter, samtidigt som det konstateras att det inte finns någon universell metod för de olika situationer som barn kan befinna sig i, inklusive när de själva misstänks för att ha begått brott i samband med att de själva utnyttjats för detta ändamål av äldre brottslingar.

Handboken bygger på forskning och erfarenheter från yrkesverksamma, i synnerhet poliser. Den innehåller exempel på fall och utdrag ur förhör. Med utgångspunkt i evidensbaserade intervjuprotokoll introduceras också allmänna grundprinciper och inslag som sannolikt är särskilt relevanta vid utredning av misstänkta fall av människohandel av barn.ⁱⁱⁱ

Utanför ramen för denna handbok uppmantras yrkesverksamma att se till att barnförhör spelas in på video och, om lagstiftningen tillåter det, används som bevis i domstol, genom en process som också säkerställer att man tillgodoser försvarets rättigheter, i stället för att utsätta barn för korsförhör i domstol, vilket kan vara särskilt skadligt för barn.^{iv}

ⁱ En omfattande handbok på temat utredningar av sexuella övergrepp mot barn, som fortfarande är mycket informativ, finns i Kuehne & Connell, 2008: *The Evaluation of Child Sexual Abuse Allegations*.

ⁱⁱ Till exempel, Mendez Principles från 2021, som godkännts av FN och för barnförhör, Lamb et al., 2018.

ⁱⁱⁱ Notera: Begreppet människohandel är brett och i viss mån föremål för tolkning. Omfattningen av denna handbok ger inte stöd för juridiska tolkningar. De olika exemplen i denna handbok behöver inte nödvändigtvis alltid åtalas för människohandel. Till exempel kan många former av sexuella övergrepp på nätet utredas och åtalas för andra brott. När det gäller barnförhör och de psykologiska faktorer som är nödvändiga för att förstå, är den rättsliga definitionen dock inte avgörande.

^{iv} Andrews et al., 2015; Korkman et al., 2024; Righarts et al., 2015
Se även *At the Crossroads: Exploring changes to criminal justice proceedings when they intersect with child protection proceedings in cases involving child victims of violence* - <https://www.barnahus.eu/en/publication/at-the-crossroads-exploring-changes-to-criminal-justice-proceedings-when-they-intersect-with-child-protection-proceedings-in-cases-involving-child-victims-of-violence/>

Se även *In Need of Targeted Support, exploring the role of Barnahus in identification and investigation of child trafficking and the support and assistance provided to victims* <https://childrenatrisk.cbss.org/publications/in-need-of-targeted-support/>

Noteras kan dock att i Sverige och Finland är denna praxis redan etablerad.

Minne och barns utveckling

Detta kapitel ger en översikt över hur minnet fungerar i barndomen, med fokus på det som är särskilt relevant när man förbereder förhör med barn som misstänks vara offer för människohandel och exploatering. Vidare presenteras överväganden för att förbereda och genomföra förhöret för att hjälpa barnet att minnas och för att undvika suggestion, dvs. påverkan av barnet.

Minnet hänger ihop med språkutvecklingen

Barn tenderar att lära sig enorma mängder ny information varje dag redan i unga år. De har dock ännu inte utvecklat strategier för att återkalla och berätta vad de har lärt sig och upplevt, och deras minnen kan verka fragmentariska på grund av att de har färre tidigare erfarenheter att införliva dem med. Det är som en kompositör som går på en klassisk konsert jämfört med en musikalisk novis – båda kommer att kunna säga något om upplevelsen, men kompositören kommer att ha en mycket mer sofistikerad förståelse av vad som händer i musiken och ett bredare ordförråd för att verbalisera och strukturera upplevelsen.

Hur barn lär sig att prata, beskriva sina upplevelser och skapa minnen av dessa upplevelser är i hög grad beroende av hur de vuxna i deras närhet förklarar och pratar om händelser, och av det ordförråd som de får tillgång till under sin uppväxt.

Barndomsamnesi

Det är välkänt att utvecklingen av minne och språk hänger ihop, och detta innebär att när barn lär sig att beskriva sina upplevelser, lär de sig också att strukturera dem i sina minnen. Detta är den troliga förklaringen till det fenomen som kallas barndomsamnesi, det vill säga att vuxna sällan minns händelser före 3–4 års ålder. Forskning visar att det finns en betydande variation mellan individer när det gäller den ålder från vilken de verkar ha barndomsminnen. Det kan också förekomma kulturella skillnader gällande detta.

Vad vi minns är relaterat till vad som är relevant för oss, och detta är i sin tur beroende av vår bakgrund, kultur, våra tidigare erfarenheter och det sammanhang i vilket informationen hämtas. Även om de grundläggande minnesmekanismerna sannolikt är universella, påverkar kultur och familjerelaterade faktorer *hur* minnen struktureras och kommuniceras.¹ Liksom språket är minnet därför i hög grad beroende av barnets sociala omgivning.

¹ Wang et al., 2004

Barndomsamnesi innebär inte att *barn* inte minns några händelser före 3–4 års ålder, utan snarare att dessa minnen tenderar att glömmas bort innan barnen når vuxen ålder. Nyare studier har visat att det är svårt att datera minnen, och att såväl unga vuxna som barn tenderar "senarelägga" sina första minnen och därmed tro att händelser inträffade senare än vad de i själva verket gjorde.² Å andra sidan visar studier också att många vuxna, i synnerhet äldre vuxna, tror att de har bevarat minnen från en tid som inte verkar rimlig ur minnesforskningssynpunkt, exempelvis så att 14 % av vuxna uppgett sig "minnas" händelser som inträffat innan 1 års ålder.³

Minneskällskontroll

Barn har ofta svårt med det som kallas *minneskällskontroll*, dvs. att bedöma källan till det de vet eller minns, varifrån deras minnen kommer.

Tänk på ett exempel där barnet talar om ett eventuellt försök till kidnappning:

Exempel: Kidnappningsförsök, beskrivning av bilen

Barnet: Sedan kom en man och bad mig stiga in i hans bil

(Senare under förhöret försöker intervjuaren få information om bilen)

Förhørsledaren: Vilket märke var det på bilen?

Barnet: Det var en... Volvo

eller

Förhørsledaren: Vilken färg var det på bilen?

Barnet: Den var... röd

eller

Förhørsledaren: Kan du berätta mer om bilen?

Barnet: Det fanns ett Kalle Anka-klistermärke på fönstret

eller

Barnet: Det var samma bil som min mammas, fast mörkare

När hen frågar om märket vet förhørsledaren inte om barnet ens känner igen bilmärken. Det finns en risk att barn, i ett försök att göra förhørsledaren nöjd, försöker lista ut ett lämpligt svar även om de inte vet svaret på frågan. Barn kan

² Wang et al., 2019

³ Akhtar et al., 2018

ha svårt att identifiera sin egen kunskap eller att de faktiskt inte kommer ihåg något, och de kan också vara mer benägna att försöka göra förhørsledaren nöjd än att granska sitt minne och se till att bara rapportera sådant som de kommer ihåg från det sammanhang som förhørsledaren frågar om.

När barnet däremot får en öppen fråga om bilen föreslår barnet en detalj spontant – och en detalj som förhørsledaren sannolikt inte skulle ha frågat efter. För ett litet barn kan ett Kalle Anka-klistermärke naturligtvis vara mer minnesvärt än ett bilmärke (naturligtvis beroende på barnets intressen – vissa barn är faktiskt bilexperter!). Dessutom kan ett Kalle Anka-klistermärke visa sig vara mycket mer värdefullt i utredningen än ett barns gissning av bilmärke eller färg.

Vid vilken ålder ett barn kan höras inom ramen för en brottsutredning varierar beroende på barnet, men generellt kan barn under 4 år sällan ge vittnesmål om sina upplevelser som är tillräckligt tydliga för att oinformerade vuxna (dvs. vuxna som inte har tidigare information om barnets upplevelser) ska kunna förstå dem.

Barns utveckling och suggestibilitet

Suggestibilitet kan definieras som tendensen att:

- införliva element som barnet inte upplevt i de egna minnesbilderna med påföljden att de egna minnesbilderna blir förvrängda
- svara i enlighet med vad förhørsledaren verkar ha för uppfattning (samtidigt som barnet vet att svaret skiljer sig från det faktiska minnet).

Även om människor i allmänhet är ganska suggestiva, särskilt när de har att göra med en person i auktoritetsställning, kan barn och ungdomar vara särskilt mottagliga för suggestion. Det är viktigt att notera att suggestion kan leda till helt felaktiga vittnesmål oavsett om de suggestiva diskussionerna äger rum utanför eller inom ramen för barnförhöret.

Små barn förlitar sig på vuxna för att förstå världen

Det är tämligen logiskt för ett litet barn att anta att den vuxne vet bättre vad de kan ha upplevt än de själva. Små barn växer upp i en värld full av upplevelser och saker som de inte förstår, och de förlitar sig på att vuxna berättar för dem vad som pågår. Deras minne och språkförmåga utvecklas hela tiden och de är i allmänhet mer påverkbara eftersom de är vana vid att i stor utsträckning vara beroende av vuxna för att förklara världen för dem.

Yngre barn möter därför uppenbara utmaningar i samband med barnförhör eftersom de inte kan förväntas inta en särskilt kritisk hållning till den vuxnes uttalanden eller uppfattningar om vad de har varit med om.

Det innebär också att vuxna har stor makt över hur barn tolkar sina upplevelser. Barn är påverkbara i förhållande till vuxna i allmänhet och i synnerhet i förhållande till vuxna som de är beroende av.

Suggestibilitet hos unga barn kan leda till falska vittnesmål

Betrakta följande utdrag ur ett samtal mellan mor och dotter. Modern i detta mål är orolig för att fadern, från vilken hon har separerat, har misshandlat dottern när dottern bodde hos honom. Hon spelar in de samtal hon har med flickan och lämnar senare in dem till polisen.

Exempel på barns påverkbarhet

Modern: När hände det?

Dottern: Nästa tisdag

...

Modern: När hände det?

Dottern: Jag vet inte

Modern: Var det länge sedan?

Dottern: Väldigt länge sedan

Modern: Okej, länge sedan

Dottern: *Ja*

Modern: Var det inte nyss, när du var hos pappa?

Dottern: Just det, det var nyss när jag var hos pappa

Utan att modern märker det, men tydligt när man observerar samtalet som det transkriberats, verkar dottern sträva efter att följa hennes förslag. Hon upprepar mammans antaganden och går med på alla ledande frågor. Även om detta kan vara tydligt för en neutral observatör som är medveten om fenomenet suggestion och riktar sin uppmärksamhet mot formuleringen av frågor och svar, kan det vara osynligt för den oroliga vuxna, som kan tolka barnets tystnad eller uteblivna svar som ett tecken på att ämnet är för svårt för barnet att berätta om.

Studier⁴ har visat att barn kan införliva felaktig information från sina mödrar i sina egna minnen av händelser, och att vuxna kan ha svårt att förstå hur barns uttalanden har uppstått. Det är särskilt svårt att avgöra om barnet har lämnat vittnesmål som svar på ledande frågor, eller om informationen har lämnats spontant.⁵ Detta inkluderar verkliga fall där barnmisshandel misstänks. I en studie analyserades inspelade samtal mellan föräldrar och barn i situationer där föräldrarna misstänkte att deras barn hade utsatts för övergrepp. Analysen visade att föräldrarna i urvalet mest ställde ledande och suggestiva frågor, och att de också själva gav den mesta informationen i diskussionerna, snarare än att

⁴ Principe et al., 2013.

⁵ Bruck et al., 1999; Lamb et al., 2000.

barnet gav informationen.⁶ Det är viktigt att notera att föräldrarna uppfattade inspelningarna som bevis på att barnen hade vittnat om övergrepp. Detta innebär att vuxna kanske i själva verket inte är medvetna om suggestion som fenomen och hur suggestiva frågor ser ut.

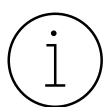
Suggestibilitet hos ungdomar kan leda till falska erkännanden

Det finns en omfattande litteratur om påverkbarhet hos yngre barn, särskilt förskolebarn, men något mindre om ungdomar. Medan barn i förskoleåldern och yngre skolbarn är uppenbart och synligt sårbara kan ungdomar ge ett vuxenliknande intryck och dessutom uppträda på ett sätt som inte nödvändigtvis väcker skyddskänslor hos vuxna. Riskfaktorer i samband med tonåren innefattar hormonella förändringar som påverkar beteendet, ålderstypiskt risktagande, en ännu underutvecklad förmåga att fatta långsiktiga beslut och det fysiska utseendet hos en vuxen trots att både kognitiv och känslomässig mognad fortfarande är under utveckling.

Dessa riskfaktorer har konsekvenser för utredningar där ungdomar är inblandade. I litteraturen om falska erkännanden, dvs. när en person erkänner ett brott som han eller hon i själva verket är oskyldig till, löper t.ex. ungdomar en klart högre risk att ge ett falsk vittnesmål än äldre vuxna.⁷ Detta är särskilt relevant i samband med människohandel, eftersom ungdomar kan manipuleras eller tvingas till brottslig verksamhet av vuxna förövare och följaktligen betraktas som misstänkta eller förövare, snarare än offer, under brottsprocessen. Detta kan ha en negativ inverkan på uppbyggnaden av förtroende och göra det omöjligt för dessa ungdomar att tala om sin sårbarhet, offerskap och potentiella brott som begåtts mot dem.

Evidensbaserad praxis för att undvika suggestibilitet

Forskning visar att om barn intervjuas på ett suggestivt sätt kan deras vittnesmål om upplevelser förändras drastiskt.

Använd öppna frågor för att stödja återkallning ur minnet

Även om det är allmänt känt bland förhørsledare att de bör ställa öppna frågor snarare än slutna, kanske många inte är medvetna om *varför* det är så.

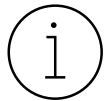
Öppna frågor, som "Berätta om den dagen", uppmanar vittnen och offer att aktivt söka i minnet för att få fram information. Detta kan leda till att den person som hörs avslöjar saker som förhørsledaren aldrig skulle ha kommit på tanken

⁶ Korkman, Juusola & Santtila, 2014.

⁷ Gudjonsson, 2021

att fråga om. Vi skiljer oss alla åt när det gäller vilken typ av detaljer vi lägger märke till, och detta gäller även för barn.

Om man däremot ställer slutna eller ledande frågor, som "Var det på väg hem från jobbet som du såg överfallet?", kanske den som hörs endast bekräftar eller förkastar den information som presenteras. Vittnen kan till och med automatiskt anta att den information som ges i frågan är korrekt och följa denna information utan att märka det, och denna information kan senare bli en del av det som de tror att de minns.

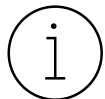

Få så fullständiga beskrivningar som möjligt för att motverka eventuell tidigare påverkan på barnets minne

Förhørsledaren bör försöka få så fullständiga beskrivningar som möjligt från barnet om personer, händelser, relationer, handlingar samt deras egna tankar och känslor.

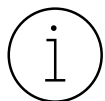
Förutom att ta hänsyn till vuxnas inflytande över barns minne är det viktigt att också ta hänsyn till hur tidigare samtal med vuxna kan ha format barnets förståelse av vissa upplevelser. Det kan vara svårt för barn att föreställa sig att vuxna, inklusive deras föräldrar, kan ha fel eller t o m ljuga.

Potentiella förövare kan dra nytta av barnets suggestibilitet och naivitet, t.ex. genom att beskriva kränkande situationer som normala eller rentav positiva. Detta innebär att om man frågar barn om "något dåligt" har hänt kan man misslyckas med att avslöja fall som i själva verket är kränkande och innebär en tydlig risk för barnet.

Var neutral

I allmänhet kan vuxna falla in i mönster där de tolkar för barn vad de "måste ha" känt eller hur de kan ha upplevt en händelse. När dessa gissningar blir fel kan de leda barnets vittnesmål och svar bort från barnets verkliga upplevelse.

Undvik ja/nej-frågor

Barn är extremt mottagliga för suggestion och kan svara ja/nej på frågor ganska slumpmässigt. När förskolebarn till exempel får meningslösa frågor som "Är en tröja argare än en elefant?" tenderar de att svara ja snarare än nej eller indikera att de inte förstår frågan eller vet svaret.⁸

Att (miss)förstå minnet

En av de mest framträdande egenskaperna hos minnet, och samtidigt kanske en av de minst förstådda, är det faktum att minnet verkligen inte fungerar som en

⁸ Heather Fritzley et al., 2013

videoapparat, som verklighetstroget skulle spara allt vi upplevt just så som det skedde. Minnet är tvärtom mycket formbart, och våra minnen är ständigt föränderliga. De är benägna att förvrängas och omtolkas beroende på den information vi får från andra källor och, i synnerhet, från personer som vi litar på. Detta gäller för alla människor, både vuxna och barn.⁹

Det innebär också att vi kan omvärdera våra erfarenheter i ett senare skede. Detta är tämligen vanligt för barn som utsatts för övergrepp, liksom för offer för människohandel och/eller våld i nära relationer – ibland förstår offren inte de kränkande inslagen i händelserna eller sin egen utsatthet förrän långt senare. Under sin utveckling kan barn till exempel komma till insikt om att det de upplevt inte är en vanlig del av andra barns liv.

Det är också viktigt att förstå minnets associativa natur: ju mer ett vittne kan berätta om alla möjliga detaljer – inklusive sådana som kanske är irrelevanta ur brottsutredningens perspektiv – desto mer kommer de sannolikt att minnas överlag. Minnen presenteras inte heller nödvändigtvis i kronologisk ordning – förhöret måste anpassas till den hörda personens sätt att berätta och minnas snarare än tvärtom.¹⁰

Minnet för upprepade erfarenheter

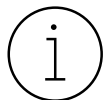
En förväntan inom det brottsprocessen kan vara att om något har hänt flera gånger kommer man ihåg det bättre än enskilda händelser. Ett något paradoxalt resultat när det gäller minnet är dock att upprepade upplevelser verkar vi minnas i mindre detalj än unika, enstaka upplevelser. Minnet bevarar de unika upplevelserna bättre än de vardagliga. När en situation upprepas tenderar vi också att bilda så kallade "script" av händelserna – hur de vanligtvis inträffar, snarare än många separata, enskilda händelser. Detta har en uppenbar relevans i till exempel fall av familjevåld, människohandel för sexuella ändamål, tvångsarbete – och många andra sammanhang som rör olika former av människohandel och exploatering.

Föreställ dig att du ombeds försöka beskriva alla jular/nyår/födelsedagar (eller andra händelser som är meningsfulla i ett socialt sammanhang) som du har upplevt i ditt liv. Det är mycket troligt att det visar sig vara omöjligt. I stället skulle du sannolikt kunna beskriva vad som vanligtvis händer på julen, och kanske vad som hände på en mycket speciell jul som skiljer sig från alla andra.

⁹ För en översikt av minnet och dess betydelse för rättsprocesser, se Korkman, 2022. Minnets makt. Berättelser från rättssalen. Schildts & Söderströms.

¹⁰ Detta och många andra aspekter understryker vikten av att spela in förhören elektroniskt i stället för att skriva uttalanden under intervjun.

Förhör om upprepade erfarenheter

I förhörssammanhang innebär detta att det är meningsfullt att fråga efter de situationer som sticker ut, såsom den första, den sista och/eller den mest minnesvärda (till exempel den värsta om det redan har fastställts att barnet talar om negativa upplevelser).

Dessutom är det bra att försöka fastställa om något hände en eller flera gånger i ett tidigt skede av förhöret, och att ställa både generiska ("Vad hände vanligtvis när...") och specifika ("Vad hände den där eftermiddagen i trädgården") frågor.

Följdfrågor bör tydligt ange vilket specifikt tillfälle som efterfrågas ("Berätta mer om situationen i trädgården").¹¹

Minne för potentiellt traumatiska¹² och stressande händelser

Forskning visar sorgligt nog att minnen av traumatiska eller verkligt uppskakande händelser tenderar vara svårare att glömma än mer neutrala eller positiva minnen.

De grundläggande minnesmekanismerna är desamma för både mycket stressande och andra typer av minnen. Det finns dock vissa belegg för att minnen av allvarligt uppskakande och potentiellt traumatiska situationer kan vara mer "skelettartade" än andra minnen, vilket innebär att de tenderar att fokusera på de centrala detaljerna i händelsen på bekostnad av perifera detaljer. Att utsättas för hög stress har sannolikt också en negativ inverkan på minnet, och långvarig exponering för stress tär på andra mentala och kognitiva förmågor.

Förhör om traumatiska upplevelser

Traumatiska upplevelser kan yttra sig på en mängd olika sätt under ett förhör. Hur man minns och beskriver negativa upplevelser är beroende av individens kulturella och övriga bakgrund.

Det kan vara svårt för offren att minnas och tala om traumatiska eller mycket stressande upplevelser. Det är också ganska vanligt att personer med sådana erfarenheter kan ge mindre detaljerade och strukturerade vittnesmål.¹³

¹¹ Brubacher et al, 2014.

¹² Användningen av termen trauma varierar i litteraturen och används ibland i en snäv bemärkelse, i samband med diagnosen PTSD eller posttraumatiskt stressyndrom, och ibland i en mycket bred bemärkelse som omfattar många typer av negativa livshändelser. Hur och om olika upplevelser betraktas som traumatiserande skiljer sig dessutom åt mellan olika kulturer (och över tid), liksom hur traumareaktioner yttrar sig. För en utmärkt genomgång av forskning kring trauma, kultur och utredande intervjuer, se Vredeveltdt et al, 2023.

¹³ Vredeveltdt et al, 2023; Herlihy et al, 2002

Det finns dock sätt att maximera möjligheterna för brottsoffer och vittnen att ge detaljerade vittnesmål om stressande händelser. Tid, en lugn atmosfär och en känsla av förtroende är förutsättningar som möjliggör så fullständiga vittnesmål som möjligt. Det rekommenderas därför att fokusera på att bygga upp en god relation samt på den fysiska miljön för förhöret. En stressig miljö minskar avsevärt möjligheterna att minnas fullt ut, och detta gäller i ännu högre grad om skeptiska eller ledande frågor ställs.

Kultur och minne

Vad vi minns

Ett centralt mål med förhör i samband med brottsutredningar är att samla in och bedöma information från brottsoffer och vittnen om deras upplevelser, minnen och uppfattningar – så kallade självbiografiska minnen. Vad vi sannolikt kommer att minnas beror på sammanhang, familj, utbildning, kulturell bakgrund, känslomässigt tillstånd, tidens gång, social interaktion osv.¹⁴ Hur förhållanden förstår vittnesmål, inklusive den verbala och icke-verbala kommunikationen, är sålunda också kopplat till kultur.¹⁵ Detta måste beaktas både vid genomförandet av förhör och vid bedömning av vittnesmål.

I litteraturen har en traditionell uppdelning föreslagits genom vad som har kallats kollektivistiska respektive individualistiska kulturer.¹⁶ Det finns ny forskning som visar att många aspekter av förhör och vittnesmål verkligen är kulturbundna, och att en inblick i hur kulturella skillnader kan yttra sig är värdefull för brottsutredare.¹⁷ Till exempel ger personer från "kollektivistiska" kulturer, som till exempel länder i arabvärlden eller Afrika söder om Sahara, vanligtvis färre detaljer när de förhörs än personer från en "individualistisk" kultur, till exempel från västländer. För en utredare från en "individualistisk" kultur kan detta ge intrycket av ett mindre sammanhängande vittnesmål.¹⁸ I vissa kulturer kan det dessutom vara mindre viktigt vem som var observatör vid en viss händelse. En person kan till exempel beskriva erfarenheter från vänner eller familjemedlemmar som om de själva upplevt dem, utan att uttryckligen beskriva

¹⁴ Nelson, 2003

¹⁵ Efenbein och Ambady, 2002; Laukka & Efenbein, 2021

¹⁶ Som kommenteras av Vredevelde et al, 2023, kan försök att göra alltför enkla kulturella indelningar vara alltför förenklande, och inom länder och kulturer finns det många subkulturer och stor variation.

¹⁷ Se Hope et al. (2021).

¹⁸ Graham et al., 2014; Khan & Haque, 2022; Herlihy et al., 2012

vem som råkade ut för något eller vem som bevittnade situationen. Detta har diskuterats i flera internationella brottsutredningar.¹⁹

Det bör noteras att kulturella skillnader inte bör förenklas alltför mycket, och att det kan finnas många subkulturer och variationer inom länder och kulturer som påverkar hur människor berättar om sina upplevelser och iakttagelser.²⁰ Utredare rekommenderas att samla in information om vittnenas bakgrund för att få en viss förståelse för den inverkan som kulturella frågor kan ha på kommunikationen.

Läskunnighet

Det har uppskattats att 8 % av alla ungdomar i åldern 15–24 år globalt saknar läs- och skrivförmåga²¹. Det är känt att analfabetism har en negativ inverkan på förmågan att uttrycka åsikter, tankar, erfarenheter och känslor. Personer som inte är läskunniga kan därför komma att ge en lägre detaljrikedom i vittnesmålen. Detta kan innebära att de riskerar att bedömas som mindre trovärdiga, eftersom antalet detaljer i många länder ses som en indikator på trovärdighet.

Förhör i interkulturella miljöer

Baserat på forskning om kultur och minne rekommenderas förhørsledare att:

- undvika att ställa frågor som baseras på kulturellt färgade förväntningar ("alla minns datumet för sin födelsedag")
- fokusera på frågor som är relevanta för den person som hörs
- undvika alltför specifika frågor – såvida de inte pekar tillbaka på något som vittnet tidigare sagt och ber om mer information kring detta
- vid försök att utreda tidpunkten för händelser fråga specifikt om första och sista gången något hände.

Tidsuppfattning

Människor har i allmänhet svårt att bedöma tid. Vi har svårt att uppskatta både hur länge en viss händelse varade och att bedöma exakta tidpunkter och datum.

I västvärlden är vi vana vid att förlita oss på kalendrar, klockor och andra mätinstrument som hjälper oss att observera och notera hur tiden går. Från och med födseln mäts medborgarnas liv och många aspekter av livet, som utbildning

¹⁹ Vredeveltdt et al., 2023.

²⁰ Vredeveltdt et al, 2023

²¹ <https://en.unesco.org/sites/default/files/ild-2021-fact-sheet.pdf>

och olika hälsorelaterade möten, äger rum enligt vår kronologiska ålder, vilket gör det lättare för oss att till exempel "komma ihåg" – eller snarare uppskatta – hur gamla vi var när vissa händelser ägde rum. Men utan dessa kulturella verktyg skulle vi sannolikt ha svårt att ens uppskatta vilket år en viss minnesvärd händelse inträffat.

I interkulturella sammanhang är det viktigt att tänka på att det finns många kulturer där exakta datum är mindre viktiga – och därmed kan människor från dessa kulturer vara mindre benägna att minnas dem. FN har till exempel bedömt att vart fjärde barn i världen inte är registrerat.²² I vissa brottmål och andra fall har det faktum att en förälder säger sig vara ovetande om sitt barns födelsedatum eller till och med födelseår orsakat stor förvirring. Det finns en risk att denna brist på kunskap, där informationen bedöms enligt västerländska normer, kan uppfattas som ett tecken på att den som blir hörd inte talar sanning. Det kan också försvåra brottsutredningen, där information om tidsmässiga detaljer tenderar vara viktig för att väcka åtal.

De frågor vi ställer om tidpunkten för upplevelser kan därför vara beroende av kulturellt färgade uppfattningar om vad människor "borde" kunna komma ihåg och berätta om, vilket kan äventyra möjligheterna för den förhörde att svara på ett sätt som uppfattas som trovärdigt. Detta kan också leda till ett kommunikationsmönster som hindrar personen från att berätta vad de faktiskt skulle kunna komma ihåg och berätta om, vilket riskerar att leda till att man går miste om information som kan vara avgörande för brottsutredningen.

Utforskandet av tidpunkten för händelser

Alla människor, inklusive barn, ungdomar och vuxna, oavsett kulturell bakgrund och sammanhang, kan kämpa med frågor som "Vilket datum/månad/år var detta?". När så är fallet är det lämpligt att fråga om omständigheterna kring händelserna snarare än uppskattningar av "när".

Vem var till exempel med barnet vid den aktuella tidpunkten? Var eventuella yngre syskon redan födda? Allt som rör kringliggande information som festligheter, väder, fysisk omgivning, mat och lek kan hjälpa till att uppskatta tidpunkten för en händelse och är mindre benägna att leda till fel än slutna frågor som "Var det för ett år sedan, eller mindre än fem år, eller närmare tio år sedan?".

²² <https://news.un.org/en/story/2019/12/1053211>

Överväganden vid förhör med barn som fallit offer för människohandel

Definition av människohandel med barn

Enligt Palermoprotokollet²³ definieras handel med människor, inklusive barn, på följande sätt:

(a) Människohandel är rekrytering, transport, överföring, hysande eller mottagande av personer, genom hot om eller bruk av våld eller andra former av tvång, bortförande, bedrägeri, vilseledande, missbruk av makt eller av en utsatt ställning eller genom givande eller mottagande av betalningar eller förmåner för att uppnå samtycke från en person som har kontroll över en annan person, i syfte att utnyttja denna person. Exploatering skall åtminstone omfatta utnyttjande av andras prostitution eller andra former av sexuell exploatering, tvångsarbete eller tvångstjänster, slaveri eller slaveriliknande förhållanden, trälldom eller avlägsnande av organ.

(b) Samtycke från ett offer för människohandel till den avsedda exploatering som anges i stycke (a) i denna artikel ska vara irrelevant om något av de medel som anges i stycke (a) har använts.

(c) Rekrytering, transport, överföring, hysande eller mottagande av ett barn i syfte att utnyttja det skall betraktas som "människohandel" även om detta inte inbegriper något av de medel som anges i punkt (a) i denna artikel.

(d) "Barn" betyder här personer under 18 år.

UNICEF och ILO noterar att följande är en allmänt vedertagen och kortfattad definition av handel med barn:

"Rekrytering, transport, överföring, hysande eller mottagande av ett barn i syfte att utnyttja det".

Det finns många former av handel med barn. Människohandel sker för olika ändamål, inklusive, men inte begränsat till, sexuell exploatering, arbetskraftsexploatering, tvångsäktenskap och exploatering i kriminell verksamhet.

²³ FN, 2000

Människohandel som ett kontinuum

Såväl fysiskt som psykiskt våld kan förekomma som ett kontinuum, dvs. som en kontinuerlig och ibland långsamt utvecklande process, och inte som skilda, unika handlingar.²⁴

Om våld förekommer i nära relationer kan det till exempel gå från relativt lindrigt psykologiskt våld till allvarligt fysiskt och psykologiskt våld och kontroll, där offret berövas alla möjligheter att kommunicera med personer utanför sitt sammanhang.

I gränsöverskridande situationer av människohandel kan offret inledningsvis ha samtyckt till att arbeta i ett annat land. En cykel av tvång och våld kan i dessa fall ha börjat först i landet där exploateringen skett.²⁵ Detta kan påverka offret och deras reaktioner på många sätt – inledningsvis kan relationen vara nära och i stort sett positiv, medan den långsamt kan övergå till en klart utnyttjande och negativ relation. I sådana situationer kan offret automatiskt och till stor del omedvetet själv hitta på förklaringar till förövarens beteende och dess negativa konsekvenser.

Vikten av att förstå våldets kontinuitet syns också i att en person som tidigare har utsatts för våld eller hot om våld kanske bara behöver vaga påminnelser om detta för att åter hamna i ett tillstånd av rädsla, vilket kan få som följd att personen underkastar sig förövarna utan större motstånd. Från en utomstående utredares perspektiv kan de enskilda handlingarna vid ett visst tillfälle framstå som försumbara om man inte ser och tar hänsyn till den större bilden av interaktioner och utvecklingen av relationen. I stället för att se de enskilda träden bör man alltså försöka se skogen – kontinuumet snarare än enskilda punkter och åtgärder.

Evidensbaserade tekniker och protokoll för förhöret

På grund av att ämnet ännu inte utforskats i särskilt hög grad vet vi inte mycket om hur effektiva befintliga tekniker och protokoll är vid förhör med barn som misstänks vara offer för människohandel.

Dynamiken i förhör med offer för människohandel kan skilja sig avsevärt från andra barnförhör och kan kräva en mer noggrann planering och djupare förståelse för hur de olika faserna av intervjuer bör anpassas. Preliminära resultat från en systematisk genomgång av litteraturen om intervjuer med offer

²⁴ Liz, 1988. Begreppet kontinuum för att förstå våld mot kvinnor användes först av Liz Kelly (1988). Hon hävdade att sexuellt våld mot kvinnor kan ses som ett kontinuum som omfattar både aggression utan fysiskt våld och mer allvarliga former av våld.

²⁵ Goodey, 2004

för människohandel (i alla åldrar) visar att det finns ett akut behov av ett specialiserat, offercentrerat intervjuprotokoll.²⁶

Principer för NICHD-R

Som en allmän rekommendation bör barnförhørsledare följa principerna i NICHD-R:s förhørsprotokoll eller liknande evidensbaserade protokoll, som till exempel beskrivs i den nyligen publicerade rekommendationen om barnförhör från det europeiska nätverket av forskare i rättspsykologi (European Association of Psychology and Law).²⁷ En sammanfattning av de olika faserna i förhöret finns även i bilagan till denna handbok (Anpassning av barnförhör vid utredning av människohandel med barn och relaterade brott).

Figur/låda: Grundläggande principer för barnförhör

- använd öppna frågor som kombineras med följdfrågor
- undvik att tolka hur barnet kan ha känt sig eller sina känslor gentemot den påstådda förövaren
- undvik att gissa vad barnet kan ha fokuserat sin uppmärksamhet på och "borde" komma ihåg
- visa empati genom att lyssna aktivt.

Utvärdering av pressande förhörsmetoder

En svensk studie²⁸ som analyserade de tekniker som polisen använder när de utreder misstänkta fall av sexuell handel med unga flickor fann att förhören var mycket ledande och, baserat på hur de beskrevs, verkade ta formen av pressande förhör snarare än intervjuer ägnade att ge den hörda de bästa tänkbara möjligheterna att berätta om sina erfarenheter. Det är kanske inte så förvånande att dessa förhör inte lyckades uppnå det primära målet – att få fram avgörande information. Brottsoffren undvek centrala ämnen som att sälja sex och deras relationer till förövarna. Ju mer tvingande förhörsmetoder som polisen använde, till exempel att pressa offren att prata, desto mer undvikande blev de unga brottsoffren.

Utmaningar med att identifiera människohandel

För att identifiera barn som offer för människohandel krävs ofta att det straffrättsliga systemet ser hela bilden och barnets sammanhang. Som nämnts är en faktor som möjligen gör detta svårare det straffrättsliga systemets tradition

²⁶ Hoogeystein & Taniguchi (kommande).

²⁷ Korkman et al., 2024

²⁸ Lindholm et al 2014; 2015

att leta efter enskilda, specifika handlingar i stället för kontinuiteter av ett sårbart barns eskalerande situation.²⁹ För att få hela bilden klar för sig måste man ägna tid och kraft åt att skapa en trygg miljö och en bra kontakt, garantera säkerheten för barnet och situationen utanför intervjurummet samt få en förståelse för hur barnet hamnade i den situation som det befinner sig i.

Offren har också ofta flera sårbara punkter och kan vara långt ifrån bilden av det "perfekta offret". Detta förvåras när myndigheterna inte ser barn som offer ens i fall där deras egna föräldrar har varit förövarna. I ett finskt fall från 2021³⁰ ombads en 14–15-årig pojke av sina föräldrar att hjälpa till med narkotikahandel. Han var ensam barn och bodde ensam med sina föräldrar efter att ha flyttat från ett annat land och utan något annat socialt stöd. Pojken dömdes för narkotikabrott i tingsrätten. Baserat på ett expertutlåtande friades han dock i hovrätten eftersom det ansågs att han inte haft egentlig möjlighet att fatta ett självständigt beslut om sitt deltagande i den brottsliga verksamheten, då han var beroende av sina föräldrar.

Detta fall är i viss mån jämförbart med situationen för barn som rekryteras till kriminella gäng eller kidnappas och används som barnsoldater. Att enbart titta på barnets ålder (om det har passerat åldern för straffrättsligt ansvar) och de handlingar som undersöks kan leda till det rättsligt logiska beslutet att åtala barnet, medan en förståelse av barnets utveckling och psykologiska situation, förhållandet till förövaren/förövarna och eventuella inslag av psykologiskt tvång och kontroll kan leda till att barnet betraktas som ett offer.

Att förhöra misstänkta på samma sätt som man skulle förhöra offer kan förbättra identifieringen

Unga *misstänkta* bör höras på ett lyhört sätt, så att de kan dela med sig av sina erfarenheter i en atmosfär av förtroende och respekt. På så sätt har myndigheterna en bättre chans att också identifiera offer som traditionellt kanske bara har identifierats som förövare.

På samma sätt är det mer sannolikt att respektfulla möten med misstänkta och öppna frågor leder till sanna snarare än falska erkännanden. Det finns viss forskning om effektiva förhörsmetoder för vuxna misstänkta, men den saknas nästan helt för unga misstänkta. För allmänna principer som skall följas i

²⁹ "Vi ser inte skogen för alla träd", som en polis specialiserad på att utreda handel med minderåriga uttryckte det.

³⁰ Toivonen et al., 2022

praktiskt taget alla typer av utredningsintervjuer, se de så kallade Méndez principerna (Méndez Principles on Effective Interviewing³¹), som godkänts av FN.

Varför många offer är ovilliga att berätta vad som har hänt

Att arbeta med motsträviga, undvikande och ibland fientliga offer, vilket är vanligt i fall som rör människohandel, ställer särskilda krav på intervjuaren.

Offer för människohandel i allmänhet, inklusive barn, kan vara mycket ovilliga att berätta av flera skäl, inklusive skepsis mot och dåliga erfarenheter av myndigheter, en historia av övergrepp och försummelse, anknytning till och/eller beroende av förövaren samt rädsla för att saker bara kommer att bli värre om de berättar.³² Exempelvis har det visat sig att barn som utsatts för människohandel för sexuella ändamål ofta har misshandlats och haft upprepad kontakt med socialtjänsten. Det kan handla om negativa erfarenheter av att tas ifrån sina föräldrar och placeras i fosterhem.³³ Många offer har misshandlats redan innan de utsattes för människohandelsbrott.

I vissa fall, inklusive fall av tvångsäktenskap, där familjemedlemmar, släktingar, vänner, bekanta eller partner är inblandade, kan barn vara ovilliga att berätta om sina erfarenheter på grund av rädsla för hur ett avslöjande kan påverka en nära person. Offren kan vara rädda för stigmatisering och känna skam för sig själva, sina familjer och sina samhällen, medan förövarna löper liten risk att bli åtalade.³⁴

I fall där barn lockas eller tvingas in i kriminell verksamhet kan flera aspekter av utsatthet och sårbarhet samt brist på tillförlitligt vuxenstöd skapa en känsla av att inte höra till, vilket kan utnyttjas av förövarna för att skapa ett känslomässigt beroende av dem. Detta kan leda till en ovilja bland de brottsutsatta barnen att ge information om det sammanhang i vilket de utsätts för övergrepp, särskilt om de betraktas som brottslingar av rättssystemet. Dessa barn kan, ibland av goda skäl, vara rädda för konsekvenserna.³⁵ Det är också möjligt att barnen inte anser sig vara utsatta eller offer, utan att de helt frivilligt deltar i aktiviteterna på grund av andra behov som gruppen tillgodoser: tillhörighet, status och eventuellt ekonomisk vinning.

³¹ [Mendes principles, 2021](#)

³² West, 2016 : <http://dx.doi.org/10.11114/ijss.v4i5.1407> ; Lavoie et al., 2019

³³ Franchino-Olsen 2021; Somer och Szwarcberg 2001

³⁴ <https://www.uitgeverijparis.nl/nl/reader/204793/1001413551>

³⁵ Home Office, 2010. I rapporten betonas också behovet av att identifiera de eventuella risker som barnet löper om det försöker lämna den kriminella verksamheten bakom sig.

Dessutom kan barnen känna skam över sin egen delaktighet. Om offret redan från början har deltagit aktivt och med samtycke i situationen kan självanklagelser och skam leda till en ovilja att beskriva situationen för myndigheterna.³⁶

En annan komplicerande faktor är att offrets förståelse av den egna situationen kan utvecklas först månader eller ännu längre efter det att händelserna har inträffat. Det kan då vara svårt att samla in bevis, särskilt om barnet inte frivilligt berättar vad som hänt.

Myndigheterna kan å andra sidan ha svårt att förstå de unga offrens oförmåga att reagera och öka pressen – vilket ytterligare kan öka offrets brist på förtroende för myndigheterna.³⁷ När unga tonåringar påträffas vid gränserna kan myndigheterna bli frustrerade över deras tvekan att berätta om sin situation och använda en ganska kraftfull och påtryckande förhørsstil, vilket sannolikt snarare försvårar än hjälper barnet att beskriva sin situation.

Exempel: Sexuella övergrepp på nätet

Fall av sexuella övergrepp på nätet skiljer sig från mer traditionella former av anklagelser om sexuella övergrepp eftersom det ofta finns bevis för övergreppen. Detta innebär en helt annan utgångspunkt för en utredning och ett förhör.

Utredningar som utgår från dokumenterade filmer, bilder och chattloggar där det har fastställts att det barn som ska höras är det som finns i materialet har alltså grundläggande bevis för misstanken (eng. ground truth). I sådana fall är frågan alltså inte *om* barnet har utsatts för övergrepp. Syftet med utredningen är att samla in ytterligare information om övergreppet, till exempel om andra inblandade personer, möten som inte har dokumenterats etc. Det finns därför ett behov av att ändra förhørsstrategierna i enlighet med detta.

De inblandade barnen kanske i själva verket inte inser eller anser att de har utsatts för övergrepp. Många gånger kan förövaren låtsas vara ett barn eller en kamrat, och barnen kan känna att de har en relation till förövaren. I vissa fall kommer upptäckten av materialet med en sådan fördröjning att barnen kan ha svårt att komma ihåg situationerna, särskilt i mindre allvarliga fall.

Det är viktigt att utredare är medvetna om att i motsats till det till synes vanliga antagandet att sexuella övergrepp mot barn på nätet skulle ha mindre allvarliga konsekvenser för barnet jämfört med fysiska brott, tyder forskning på att konsekvenserna av övergrepp som skett digitalt kan vara lika allvarliga, eller till

³⁶ Goodey, 2004

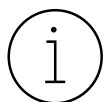
³⁷ Lavoie et al 2019

och med värre, bland annat för att barnoffren bär den extra bördan av att veta att sexuella bilder eller videor med dem cirkulerar på internet³⁸.

Det har också uttryckts farhågor om att själva brottsprocessen ibland kan vara mer skadlig för barn som är offer än de händelser som utreds. Det finns två viktiga etiska överväganden i detta sammanhang. För det första, om det finns omfattande bevisning om övergreppen, som tydligt visar att ett visst barn har varit offer, är barnets vittnesmål inte nödvändigt för att förstå händelserna. Även om barnet kan och bör ges en möjlighet att höras i utredningen, bör de inte pressas att berätta om upplevelser som det finns andra bevis för. För det andra måste utredarna överväga hur de på ett varsamt sätt ska informera barnet om eventuellt material om dem, eftersom det kan komma som en chock för offren att deras bilder och videor finns hos myndigheterna och kommer att ses av olika aktörer inom brottsprocessen, och att materialet sannolikt även cirkulerar på nätet. Dessutom måste utredarna känna till vilka appar och spel som är populära bland barn, samt vilka bevis i den digitala kontexten som är relevanta för fallet. Allt detta bör ligga till grund för planeringen av utredningen och förhören samt formuleringen av de frågor som ställs till barnet.

Av ovannämnda skäl har en anpassning av förhöret, särskilt för utredningar av sexualbrott på nätet, föreslagits och testas för närvarande av poliser som arbetar med denna typ av utredningar.³⁹

Se även [fallexemplet](#) i bilagan: Anpassning av barnförhör vid utredning av människohandel mot barn och relaterade brott.

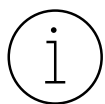
Förberedande av förhöret för att ta hänsyn till motvilja

Myndigheter rekommenderas att samarbeta med organisationer som stöder offer, eftersom detta samarbete kan öka möjligheterna att skapa en relation till offret.⁴⁰ Förhørsledare rekommenderas att börja med att skapa en överblick över offrens bakgrund och deras erfarenheter i den mån det är möjligt, och att överväga hur dessa erfarenheter kan påverka hur barnen sannolikt kommer att bete sig och samarbeta med myndigheter, t.ex. brottsbekämpande myndigheter.

³⁸ Joleby et al

³⁹ Korkman et al., 2022. En separat vägledning för utredande intervjuer i samband med sexualbrott på nätet är på gång och kommer att lanseras av Barnahus Network under 2024.

⁴⁰ Lavoie et al 2019; Turkel & Tiapula, 2008

Alternativa hypoteser när absoluta bevis saknas

I fall där det inte finns några absoluta bevis (ofta skildrat som "ground truth" i den engelskspråkiga litteraturen) för att barnet har utsatts för brott, behöver det givetvis inte alltid bero på ovilja ifall barnet inte berättar om övergrepp – det finns fall där misstankar uppstått till följd av missförstånd eller falska anklagelser. Alternativa förklaringar till misstanken, eller *alternativa hypoteser* bör formuleras baserat på tillgänglig information och utredas både under förhöret och i undersökningen.

Även i fall där det finns bevis för att ett barn har utsatts för brott bör man komma ihåg att det kan finnas många saker som ännu är okända för utredaren. Om man överväger alternativa hypoteser till anklagelsen och är öppen för att den information som finns kan vara bristfällig eller missvisande, minskar risken för bekräftelsebias. Detta är viktigt, eftersom utredarens bekräftelsebias kan leda till felaktiga slutsatser i brottsprocessen.⁴¹

Psykologisk kontroll och tvång i samband med människohandel

Psykologiskt tvång innebär ett kontrollerande beteende som syftar till att göra en person beroende av eller underordnad en annan person eller andra personer. Det kan handla om att funktionellt isolera dem från stödjande personer, beröva dem vardagliga behov och utöva psykologiskt våld och ibland andra former av våld. Fysiskt våld är inte alltid nödvändigt för att få kontroll över offren – hot och att skapa en atmosfär av "eller annars..." nämns också som effektiva för att få offret att ge efter för gärningsmannens vilja. Om utövandet av psykologiskt tvång lyckas kan det leda till en situation där offret kan bli alltmer hjälplöst och förlora sin handlingskraft.

Isolering

Att isolera offret (funktionell isolering) är ett effektivt sätt att binda offret till förövaren – när offer hindrats från att vara i kontakt med andra personer är de helt hänvisade till förövaren och kan välja denna kontakt snarare än ingen alls. I synnerhet kan offer från andra länder isoleras med förövaren, och om förövaren (till exempel i fall av arbetskraftsexploatering eller sexuell människohandel) är den enda person som offret kan kommunicera med på grund av kulturella och språkliga hinder, behöver offret förlita sig på förövaren i sitt dagliga liv. Eftersom förövarna då kan vara den enda person genom vilken offret kan få information om det omgivande samhället, har de en enorm makt över hur offren uppfattar faktorer som kan vara avgörande för offrens vilja och förmåga att berätta om

⁴¹ Korkman et al., 2024

sina erfarenheter: myndigheter, polisens tillförlitlighet, anställdas rättigheter, hur myndigheter ser på kvinnor som säljer sex, och tillförlitligheten hos kvinnor eller brottsoffer i allmänhet. Styrkan i en sådan kontroll beskrivs väl i ett citat från ett offer⁴²:

”Jag skulle beskriva det så här: du tar en promenad med din hund i koppel varje dag. Sen går du ut med hunden och tar av kopplet. Den [hunden] springer inte iväg och blir helt vild. Den vänder sig om och tittar på dig och säger: ’Vad gör vi nu då?’ Vi var verkligen rädda för världen utanför. Han [gärningsmannen] hade intalat oss att folk inte gillade oss, att folk inte skulle lyssna på oss.”

Barn kan också förbjudas att ha kontakt med familjemedlemmar, eller så kan kontakten ske under strikt övervakning. Att upprätthålla full kontroll över offrets sociala situation kan också innebära att man kringskar alla möjligheter för personen att kommunicera självständigt med andra, t.ex. genom att behålla offrets telefon, hindra dem från att använda sociala medier eller andra elektroniska kommunikationsmedel, transportera dem till och från skolan och andra anläggningar för att säkerställa att de inte umgås, och begränsa deras ekonomiska oberoende.

Exempel: Tvångsäktenskap

Tvångsäktenskap är en utmaning för straffrättsliga system, eftersom de vanligtvis förekommer inom ramen för kulturellt relaterade traditioner och så kallade hederssystem och kan kräva färdigheter som vanligtvis inte ingår i nationella polisutbildningar⁴³. Barn som utsätts för tvångsäktenskap brukar vara unga personer med invandrarbakgrund, oftast flickor, som skickas till sitt hemland för att giftas bort. Fallen omfattar även par med utländsk bakgrund (ofta asylsökande) som har varit gifta någon annanstans innan de kom till landet, samt män med utländsk bakgrund som gifter sig med en minderårig maka från sitt hemland, där äktenskapet ingås i deras hemland eller nuvarande bosättningsort⁴⁴.

Positiva interaktioner

Psykologisk kontroll kan också ta formen av ”positiva” interaktioner.⁴⁵ Fallen kan börja med att förövaren låtsas vara en partner/vän/rollmodell/föräldrafigur, och en tidigare sårbarhet såsom brist på pålitliga relationer gör offren särskilt

⁴² Citat från. Wydall & Zerk, 2021.

⁴³ Miles-Johnson & Courtenay, 2021.

⁴⁴ Kervinen & Ollus, 2019.

⁴⁵ Bassil, 2019

sårbara för detta. Den positiva interaktionen kan skapa en solidaritet mellan offret och förövaren. Det är också typiskt för människor att frukta det okända och att känna sig tryggare i en miljö eller med personer som är bekanta – även om detta objektivt sett kan vara klart skadligt för barnet. Förövaren kan också växla mellan positivt och negativt bemötande i interaktionen, en strategi som i själva verket kan vara ännu mer effektiv än att använda enbart negativa sätt att kontrollera offret (t.ex. hot och våld). Offren kan klamra sig fast vid de positiva aspekterna av interaktionen och anklaga sig själva för beteenden som leder till negativa reaktioner från förövaren, ungefär som barn som växer upp med missbrukande föräldrar ibland gör.

Trauma bonding (traumatisk bindning)

Som tidigare nämnts löper personer från utsatta bakgrunder och med brist på sunda relationer särskilt stor risk att bli offer. Dessutom har det visat sig att de är mer benägna att knyta an till förövarna genom något som kallas *trauma bonding*. Detta innebär ett känslomässigt band där offret blir fäst vid förövaren och ofta upprepar en historia av att ha blivit misshandlad. Traumaband kännetecknas⁴⁶ av en obalans i maktförhållandet, förövaren använder omväxlande positiva och negativa beteenden i interaktionen, offret är tacksamt för den positiva interaktionen och anklagar sig själv för den negativa, och offret antar förövarens perspektiv. Detta känslomässiga band mellan offret och förövaren kan binda offret till förövaren på ett mer effektivt sätt än enbart hot och våld.

Tvång

Det är viktigt att inse effekterna⁴⁷ av tvångskontroll. Människohandel innebär vanligtvis användning av hot, våld eller andra tvångsmedel, liksom bortförande, bedrägeri och vilseledande, eller utnyttjande av en maktposition mot barn som ofta befinner sig i en sårbar position. Det kan också innefatta åtgärder som betalningar eller förmåner i utbyte mot tjänster. Om något av dessa medel används är frågan om "samtycke", till exempel för att sälja sex eller arbeta under irreguljära förhållanden, irrelevant.⁴⁸ Tidigare sårbarhet och erfarenheter av övergrepp är vanligt bland dessa offer.

⁴⁶ Casassa et al, 2022

⁴⁷ Även om tvång kan ha en inverkan på offren och deras utredningsintervju, finns det i fall av handel med barn inget behov av att visa tvång enligt artikel 3 avsnitt c i FN:s konvention mot människohandel (Trafficking in Persons

Protocol). På samma sätt är samtycke inte heller relevant för fall som rör barn.

⁴⁸ UNODC, 2014.

Exempel: Utnyttjande i brottslig verksamhet

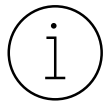
Barn och ungdomar som lockas eller tvingas till brottslig verksamhet befinner sig ofta i en särskilt utsatt situation. Förövarna kan utnyttja barnets känsla av att inte höra till och den brist på tillförlitligt vuxenstöd som många barn i utsatta situationer upplever. Dessa barn kan skapa ett känslomässigt beroende av dem som har rekryterat dem och den exploaterande och skadliga miljö som de befinner sig i.

Om dessa ungdomar uppfattas och bemöts som brottslingar av aktörerna i den straffrättsliga processen är det högst osannolikt att de kommer att vara tillmötesgående och ge detaljer om det sammanhang där de utsätts för övergrepp – de kan, av goda skäl, vara rädda för konsekvenserna.⁴⁹

Organiserad brottslighet arbetar också med dessa premisser – genom att ge eventuella nya medlemmar incitament att ansluta sig och sedan, när de kanske skulle vilja lämna den kriminella livsstilen bakom sig, göra det mycket svårt att lämna genom hot och tvång.

Att identifiera ungdomar som tvingas eller manipuleras till brottslighet kräver också att det straffrättsliga systemet ser hela bilden och barnets sammanhang.

Detta exempel gäller inte bara tvång, utan även bearbetning av trauma och positiva interaktioner.

Anpassa förhöret för att ta hänsyn till psykologisk och tvingande kontroll⁵⁰

Offren kanske inte upplever att de kontrolleras av förövarna (t.ex. vuxna gängledare eller romantiska partners), och de kan känna sig mycket mer allierade med förövarna än med myndigheterna. Att bara fråga om de har blivit "tvingade" att göra saker eller om de känner att deras "frihet har begränsats" eller om de "kunde ha gått ut genom dörren" är inte nödvändigtvis en effektiv strategi.

För att maximera möjligheterna för offren att ge information som gör det möjligt för utredarna att bedöma den eventuella förekomsten av psykologiskt tvång eller andra former av kontrollerande beteende, rekommenderas utredarna i stället att också förhöra på ett öppet sätt, vilket maximerar mängden information som

⁴⁹

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/189392/DCSF-00064-2010.pdf.pdf. I rapporten betonas också behovet av att identifiera de eventuella risker som barnet löper om det försöker lämna den kriminella verksamheten bakom sig.

⁵⁰ Dessa förslag har kombinerats baserat på den tidigare nämnda forskningen, i synnerhet Cordisco-Steele 2019 och interna dokument från den finska polisen som är specialiserad på att utreda människohandel.

lämnas av de som hörs. Detta görs bäst genom att be dem beskriva sin situation så utförligt som möjligt.

Förhørsledaren bör sträva efter att få så mycket information som möjligt om det dagliga livet, inklusive hur en vanlig dag ser ut. Att fråga om dagliga rutiner är avgörande i praktiskt taget alla situationer där det finns misstanke om våld eller övergrepp i nära relationer eller i vardagliga sociala miljöer såsom arbete.

Dessutom rekommenderas förhørsledarna att fokusera på teman som vänner och socialt liv. Får barnet träffa jämnåriga? Får de umgås fritt med vem de vill? Hur kontakter de dessa personer? Om barnet har skilts från sin familj, har de kontakt med dem och i så fall hur? Om barnet går ut, vem vet var det är och hur vet de det?

Har barnet tillgång till egen telefon, och om så är fallet, har någon annan också tillgång till den telefonen? Är de medvetna om att någon skulle kunna spåra dem via GPS över telefon eller andra enheter? Får de använda sociala medier, mejl och internet? Andra aspekter att undersöka är barnets användning (i förekommande fall) av bank-/kreditkort, pengar och eventuella löner eller andra betalningar.

Barnet kan också få frågor om vad det får och inte får göra, samt om konsekvenserna av överträdelser ("Vad skulle hända om du..."). Man kan också fråga barnet vad det gör om det behöver hämta eller köpa något.

Att undersöka barnets levnadsförhållanden är avgörande: Hur, var och med vem bor, sover, äter, tvättar sig barnet etc. Hur trivs de? Vart tar de vägen om de lämnar hemmet? Var bodde de tidigare – hur kom det sig att de flyttade? Barnen kan också tillfrågas om var de växte upp.

Dessutom är det sannolikt avgörande att utforska barnens relationer för att förstå deras sociala situation och eventuella beroende av den misstänkte. Förhørsledaren kan därför ställa frågor om den misstänkte/vännerna/familjen (beroende på vad som är lämpligt) och beroende på deras ålder, om förhållandet, vad de gör, vad de gillar eller inte gillar med dem osv.

Förtroendepersoner är också viktiga att fråga om: "Finns det någon du kan lita på?" / "Om det uppstår problem, vem berättar du för?". Sådana personer kan vara informationskällor och, om de inte finns bland de misstänkta, möjliga stödpersoner i det fortsatta arbetet. Att skapa hälsosamma relationer är en viktig skyddsfaktor mot framtida övergrepp och framtida traumabundna relationer.⁵¹

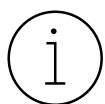
⁵¹ Casassa et al., 2022

Ta dig tid att skapa en trygg miljö och en bra relation

För att undersöka kontinuiteten i en eskalerande situation för ett utsatt barn, snarare än att bara leta efter enskilda, specifika handlingar, är det viktigt att säkerställa barnets trygghet och situationen utanför intervjurummet, skapa kontakt och få en förståelse för hur barnet hamnade i den situation som det befinner sig i. Att garantera barnets säkerhet kan kräva särskilda insatser, information, resurser, nära samarbete med stödpersoner för brottsoffer och/eller socialtjänsten samt tid.

Oavsett intervjupersonens ålder eller det sammanhang inom vilket förhöret sker, förbättrar en positiv relation kommunikationen och hjälper barnen att hantera ångest och negativa känslor. Detta har vederbörligen erkänts i litteraturen om förhör med barn (och vuxna) och forskning om effekterna av socialt stöd.

Att få information om barnets hela kontext, eventuellt inklusive den successiva omvandlingen av en ursprungligen positiv relation till en utnyttjande relation, kommer sannolikt att ta mer tid i anspråk än att undersöka enskilda upplevelser, särskilt om barnets upplevelse har gjort dem motvilliga att berätta om sig själva för vuxna i allmänhet och personer med auktoritet. Det kan behövas flera förhörssituationer för att slutföra en utredning av människohandel, och i vissa fall kan det ta lång tid att skapa kontakt och säkerställa en atmosfär där barnet känner sig tillräckligt tryggt för att berätta om sina upplevelser.

Kulturellt sensitiva strategier för att skapa kontakt

Medan forskningen är ganska tydlig när det gäller vikten av att skapa en god kontakt (med alla intervjupersoner i alla åldrar, inklusive misstänkta), är de bästa strategierna för att göra detta inte lika lätta att peka ut. Det finns fortfarande mycket lite forskning om kulturellt relaterade skillnader i social kommunikation kopplade till förhörssituationer. De kognitiva intervjustrategierna att ställa öppna frågor och undvika ledande frågor kommer sannolikt att vara likartade oavsett språk eller kultur, men de sociala strategierna för att skapa kontakt och stödja barnet kommer sannolikt att vara mer kulturbundna. Strategier som kan fungera i USA, till exempel att upprepa barnets namn, be barnet titta en i ögonen och visa intresse för barnet genom uttalanden som "jag vill verkligen lära känna dig bättre", kan upplevas som påträngande eller oartiga i andra kulturer.

Innan intervjuerna träffar potentiella offer för människohandel bör de därför ta sig tid att planera och förbereda intervjun grundligt, inklusive att bekanta sig med offrens bakgrund, sammanhang och erfarenheter, eftersom dessa har viktiga konsekvenser för hur de potentiella offren sannolikt kommer att agera under intervjun.

Arbeta med tolk

Tolkens roll

Förhör som genomförs med hjälp av tolkar har hittills varit ganska försummade av forskare. Forskningsrapporter och feedback från utredare, tolkar och aktörer inom rättsväsendet har konsekvent indikerat att tolkning vid brottsutredningar och förhör i samband med dessa är en utmaning. Titeln på en svensk studie som undersöker kvaliteten av tolkassisterade förhör med barn genom att analysera polisens erfarenheter säger det rakt ut: "Det fungerar inte fungerar alls, det är min erfarenhet."⁵²

Erfarenheten visar att tolkar kan undvika att direkt översätta det barnet eller förhørsledaren säger. De kan göra detta för att visa hänsyn till parterna, eller så kan de försöka hjälpa barnet genom att använda enklare frågor. Det kan också bero på att ord eller fraser är svåra att översätta exakt. Ett sådant tillvägagångssätt från tolkens sida riskerar ändå att leda till att man använder suggestiva frågor och andra intervjutekniker som kan ha en negativ inverkan på barnets vittnesmål.

Förhör genomförda med hjälp av tolk har ibland beskrivits som "dans med tre personer". Medan det är relativt lätt för två personer som dansar att koordinera sina rörelser och vara lyhörda för partners rörelser, är synkroniseringen mer komplicerad i en dans med tre personer och kan kräva mer förberedelser och övning.

Kulturellt anpassat språk

Terminologin kring sexualitet, könsfrågor och våld är kulturellt känslig och kan skilja sig mycket åt mellan (och även inom) kulturer. Termerna kan ha olika innebörd och det finns en risk att dessa begrepp och deras innebörd går förlorade i översättningen.

Många språk använder eufemismer för att undvika att tala alltför rakt på sak om sexualitet. Till exempel finns inte termen "sexuella övergrepp mot barn" på alla språk. Barnets möjligheter att redogöra för erfarenheter av sexuella övergrepp försvåras ytterligare av att få språk tycks ha barnvänliga och exakta ord för (i synnerhet kvinnliga) könsorgan.

⁵² (It doesn't work at all, that's my experience), Ernberg et al., 2022

Hur personer benämns skiljer sig också mellan olika språk, och medan vissa språk kan hänvisa till personer även utan att göra ett antagande om kön, använder vissa språk pronomen som också hänvisar till ålder eller position.

Dessutom kan det vara lättare att formulera öppna eller neutrala frågor på vissa språk än på andra, och till exempel på teckenspråk kan tolkar ha svårt att formulera frågor på ett öppet sätt.

*Utdrag ur ett förhör*⁵³

Följande är en utskrift av ett polisförhör med ett kvinnligt offer för människohandel från Rumänien.

Polis: När du säger "försökt ha sex", kan du förklara vad du menar med "försökt"?

Tolk: När du säger att han försökte ha sex, vad är det du syftar på, vad är det du säger?

Offer: Det betyder att jag försökte hålla honom så långt borta från mig som möjligt

Tolk: Jag försökte hålla honom så långt borta som möjligt från mig

Polis: Vid något tillfälle hade hon rört vid honom, hade... hade hon lagt sin hand på hans penis, var han upphetsad, var han hård...

Tolk: Har du försökt vid något tillfälle eller rörde du honom eller var han upphetsad?

Offer: Ja, ja. Jag försökte knuffa bort honom eftersom han låg ovanpå mig och jag inte längre fick luft, han var väldigt fet, väldigt stor

Tolk: Jag försökte knuffa bort honom eftersom han låg ovanpå mig och jag inte kunde andas ordentligt – han var också väldigt stor

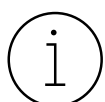
Som framgår av detta samtal gör tolken sitt bästa för att översätta korrekt, men särskilt de uttryckliga hänvisningarna till de sexuella aktiviteterna verkar svåra att översätta på ett exakt sätt.

Gemensamma utbildningar för förhørsledare och tolkar

Inom det finska Barnahus-projektet har utbildningar för registrerade rättstolkare som specialiserat sig på barnförhör anordnats årligen sedan 2020. Utbildningen har lett till nya rekommendationer för polisen om att genomföra tolkade

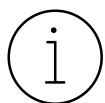
⁵³ Wilson, 2020.

barnförhör främst med hjälp av dessa specialiserade tolkar. Utbildningen har varit en dubbelriktad inlärningsfarenhet – där de specialiserade barnförhørsledare som genomfört utbildningen haft lika mycket att lära av tolkarna som tvärtom. Dessa erfarenheter är ett eko av redan tidigare formulerade rekommendationer från forskare: Utredare och tolkar bör samarbeta, delta i gemensamma utbildningar och förbereda förhören tillsammans. Oavsett hur skicklig barnförhørsledaren är, kommer det att vara svårt att säkerställa kvalitativa intervjuer ifall tolken inte förstår innebörden av att ställa öppna frågor.

Att skapa kontakt i förhör med tolkar

Det rekommenderas att tolkarna görs medvetna om vikten av att skapa kontakt och stöda barnet på ett neutralt sätt under intervjun. Detta belyser också vikten av utbildning för tolken. Yrkesverksamma barnförhørsledare rekommenderas att så långt som möjligt arbeta med utbildade rättstolkar. Förhørsledare bör ta sig tid att förbereda förhöret tillsammans med tolken och identifiera så icke-ledande och lämpliga sätt som möjligt att ta upp de viktiga frågorna samt fundera kring hur man tillsammans kan skapa en möjligast god kontakt mellan alla parter i förhöret.

Samarbete med tolkar

Planering och förberedelser inför förhöret är avgörande. Förhørsledarna rekommenderas att träffa tolkarna före intervjun och gå igenom den planerade förhørsstommen med alla dess faser samt målsättningen i varje enskild fas. Dessutom kan förhørsledaren vilja gå igenom de planerade frågorna som hen kommer att använda för att introducera ämnet för brottsmisstanken för att ge tolken tid att överväga hur man formulerar dessa på ett så öppet och icke-ledande sätt som möjligt.

Utredare och tolkar bör också diskutera hur man kan lösa eventuella missförstånd i kommunikationen. Om ett ord som används av barnet är tvetydigt eller kan ha mer än en betydelse kan tolken till exempel instrueras att kommentera detta genom att säga "Detta ord kan betyda både X eller Y" så att förhørsledaren kan försöka hitta ett sätt att förtydliga termen. Detsamma gäller för frågor eller svar som tolken inte kan översätta direkt.

Exempel på sådana situationer kan vara:

- Översättning av tekniskt språk, komplexa termer och processer
- Översättning av ord som är könsneutrala på ett språk till språk där det inte finns några motsvarande könsneutrala ord
- Diskussioner om sexuella interaktioner eller utforskandet av beröring av könsorgan i språkliga sammanhang där uttryckliga ord för detta inte finns utan där eufemismer används i stället

- Översättning av öppna frågor till exempelvis teckenspråk. I avsaknad av öppna frågor kan uppmaningarna behöva omvandlas till en serie valfria svar för att minimera ledande frågor så mycket som möjligt och tydliggöra för barnet att förhørsledaren inte väntar sig ett specifikt svar, utan vill höra barnets egen syn.

En annan aspekt som ofta tas upp av tolkar och som sannolikt förbises av andra yrkesgrupper är att tolken i ett tolkassisterat förhör arbetar dubbelt så mycket som förhørsledaren och barnet, med en uppgift som är kognitivt – och många gånger även känslomässigt – krävande. Därför måste förhørsledaren också ta hänsyn till tolkens välbefinnande, till exempel genom att diskutera hur tolken kan signalera när hen behöver en paus eller till exempel önskar att förhørsledaren talar långsammare eller med kortare meningar.

Det är viktigt att se arbetet med tolkar som en möjlighet till inläring. Förhör är helt beroende av språket, och ju bättre förhørsledaren förstår gränserna för det språk som barnet använder, desto mer sannolikt är det att kommunikationen kommer att lyckas. Att erkänna de olika utmaningarna med att tolka barnförhör är en bra början.

Bilaga: Anpassning av barnförhör vid utredning av människohandel mot barn och relaterade brott

Obs: Detta är ett tillägg till NICHD-R:s intervjuprotokoll, avsett för förhørsledare som är bekanta med protokollet (eller andra liknande, evidensbaserade protokoll) och bör inte användas för att ersätta det utan snarare för att belysa faktorer som är nödvändiga att ta hänsyn till vid utredningar av människohandel med barn.

1. Planering och förberedelser inför förhöret

Förhöret bör inledas med planering och förberedelse, där förhørsledaren informerar sig om

- offrets bakgrund
- bakgrundsinformation om det eller de misstänkta brotten
- om möjligt, offrets kunskap om utredningen
- offrets eventuella behov av tolkning, inklusive den dialekt som talas av offret.

Det är viktigt att frågorna med vilka man ämnar gå in på själva brottsmisstanken planeras före förhöret, för att säkerställa att brottsmisstanken introduceras på ett sätt som inte är alltför tvetydigt men samtidigt inte ledande. De ämnen som ska behandlas bör planeras före förhöret och ses över när ny information dyker upp.

Alternativa hypoteser till den aktuella misstanken

Före förhöret är det viktigt att förhørsledaren bedömer informationen och överväger de möjliga alternativa hypoteserna till brottsmisstanken. Till exempel, i fall där misstanken baseras på en annan persons redogörelse för vad barnet har berättat, skulle de alternativa hypoteserna omfatta (åtminstone) följande:

1. Barnet har utsatts för brottslig handling i enlighet med vad personen berättat.
2. Misstanken är delvis sann men handlingarna/förövarna/sammanhanget skiljer sig från den ursprungliga anklagelsen.
3. Misstanken beror på ett missförstånd från den andra personens (som talat med barnet) sida.
4. Misstanken har sin grund i ledande samtal som förts med barnet.
5. Misstanken är en avsiktligt falsk anklagelse från någon av de två (barnet eller den andra personen).

Med hänsyn till det som inte är känt: Ett undersökande förhållningssätt

Om anklagelserna bygger på solid bevisning (t.ex. videobevis eller entydiga somatiska fynd) behövs kanske inga alternativa hypoteser för själva anklagelsen, men det är fortfarande viktigt att ha en undersökande och öppen inställning till eventuella feltolkningar av bevisningen eller händelser som inte har framkommit etc. Intervjuaren rekommenderas att lista öppna frågor före intervjun för att inte glömma dem och för att kunna formulera så många öppna frågor som möjligt. Dessa teman inkluderar till exempel (men kan alltid ändras baserat på informationen i det enskilda fallet):

- inblandning av andra vuxna (än den påstådda förövaren)
- inblandning av andra barn (eller vuxna offer)
- diskussioner om händelserna med andra personer, inklusive förövare, offer och andra personer
- andra liknande händelser riktade mot barnet eller andra personer
- transaktioner
- kommunikationsmedel.

I fall där förhöret utförs med hjälp av tolk

En professionell tolk, helst en *registrerad rättstolk*, bör kontaktas och tid bör avsättas före förhöret så att förhørsledaren och tolken kan gå igenom de *viktigaste ämnena* som kommer att diskuteras. Planeringen omfattar även hur man *hanterar eventuella missförstånd*, vikten av att *formulera frågorna på ett öppet sätt* och *undvika ledande frågor* samt att gå igenom *viktiga termer*.

Särskilt i fall som rör sexualbrott eller tvångsäktenskap är det viktigt att utreda ifall offret har en tydlig preferens när det gäller tolkens och/eller förhørsledarens kön.

2. Inledande fas: Skapa kontakt och gör barnet bekant med förhörssituationen

Syftet med introduktionsfasen är att förhørsledaren skapar en god kontakt till barnet. Många barn som utsatts för människohandel eller andra brott, såsom sexualbrott på nätet, kan visa stor ovilja att tala med myndigheter om sina upplevelser. Att få en god kontakt är avgörande för att övervinna detta hinder och är i allmänhet – för alla personer som blir hörda i samband med en brottsutredning – en förutsättning för ett framgångsrikt förhör.

Det är inte tillrådligt att gå vidare med ett förhör utan att ha etablerat en god kontakt med barnet. Hur man skapar kontakt skiljer sig från situation till situation och kan för vissa barn innebära ett behov av att träffas separat innan man ens försöker fortsätta med själva förhöret, medan det för andra kan vara viktigt att få prata om händelserna så snart som möjligt.

3. Övningsförhör (Episodisk minnesträning)

Syftet med övningsförhöret är att göra barnet bekant med kommunikationen i förhöret och låta barnet öva på att svara på öppna frågor. Det ger också förhørsledaren en möjlighet att få en uppfattning om barnets sätt att kommunicera. När det gäller små barn eller barn med atypiska utvecklingsmönster eller tolkstödda förhör ger övningsförhöret en chans att bedöma om förhöret kan genomföras som planerat eller om det krävs ytterligare stöd eller expertis.

4. Grundregler (barnvänliga och i enlighet med lagstiftningen)

Rättigheterna och kraven för vittnen varierar från land till land men måste vanligtvis förklaras för barnet i början av förhöret. Det sätt på vilket dessa förklaras måste anpassas till barnets ålder och förståelsenivå.

I litteraturen om barnförhör föreslås ofta att följande ämnen ska introduceras här⁵⁴:

- vikten av att vara sanningsenlig (genom att instruera barnet eller be barnet att lova att inte ljuga)
- rätten att inte prata om frågor om de inte vill
- att barnet ska säga till om hen inte minns eller vet svaret på någon fråga eller känner sig osäker på något
- att barnet kan och får rätta intervjuaren om denna har missförstått något.

Det är viktigt att komma ihåg att beskriva alla rättsliga aspekter på ett barnvänligt sätt, som till exempel rätten till självinkriminering eller inkriminering av nära familjemedlemmar.

5. Substantiell fas

När förhørsledaren har lyckats etablera en relation med barnet bör hen gå vidare till den substantiella fasen på ett så icke-ledande sätt som möjligt. Hur ämnet introduceras beror på bakgrundsinformationen. Exempelvis kan information som det finns klara och entydiga bevis för tas upp när orsaken till förhöret förklaras.

Exempel: tvångsarbete/barnarbete: Om det är klart fastställt att barnet arbetar och misstanken gäller om arbetsförhållandena kan utgöra människohandel, ska förhöret handla om barnets arbete. Syftet är att samla in all möjlig konkret

⁵⁴ Notera: Dessa kommer sannolikt att variera beroende på vilken roll barnet hörs i (dvs. offer/vittne/misstänkt).

information om arbetsförhållandena (t.ex. historia, personliga relationer, löner, arbetstider etc.).

"Jag hörde att du jobbar på X. Kan du berätta mer om det?" → Du sa att det är (roligt/tråkigt/hårt arbete) – berätta mer om det ... på vilket sätt är det X / vad menar du med X

"När hade du senast en arbetsdag? Kan du berätta allt du minns om det?"

"Du berättade att X är chefen. Berätta mer om X" → berätta om hur du lärde känna dem... vad ni brukar göra tillsammans... om de andra personerna som är närvarande...

Exempel: sexuella övergrepp på nätet: Om det finns bilder, videor eller chattloggar som tydligt visar att det intervjuade barnet har utsatts för övergrepp, kan förhørsledaren hänvisa till detta.

"Polisen utreder ett fall där det har framkommit att en man har bett barn att skicka bilder till honom och vi vill veta så mycket som möjligt om den här mannen och hur han har kommit i kontakt med barn. Vi ser i hans chattlogg att han också har skickat meddelanden till dig. Den här mannen heter X. Kan du berätta allt du vet om den här mannen för mig?"

I många fall saknas dock säkra bevis gällande misstanken. I sådana fall måste informationen om misstanken betraktas som obekräftad. Sådan information bör inte hänvisas till som om den vore ett faktum.

Till exempel kan samtal mellan barn och vuxna (eller vilka två personer som helst) innehålla fel, utelämnanden, feltolkningar och felaktiga påståenden på grund av (avsiktliga eller oskyldiga) ledande frågor. I fall där en anmälan har gjorts om att ett barn har berättat för någon om övergrepp är det sålunda viktigt att överväga möjligheten att det har skett ett missförstånd. Barnet bör få frågor som ger möjlighet att beskriva situationen på ett opartiskt sätt, snarare än att be barnet upprepa "vad du berättade för (t ex) din lärare".

I intervjuens substantiella fas rekommenderas att misstanken undersöks genom vad som kallas en "trattmetod", dvs. att samla in så mycket information som möjligt genom öppna frågor:

Öppna frågor (eng. invitations) ("Berätta mer om...") och öppna hänvisande frågor (cued invitations) där man vidare fokuserar på information som barnet har lämnat och utforskar frågan vidare ("Du sa att han tvingade dig. Berätta så mycket du kan om det") bör användas så mycket som möjligt. Intervjuaren bör endast ställa mer fokuserade frågor när all möjlig information har samlats in genom öppna frågor. Om till exempel en persons ålder är en avgörande fråga i utredningen och barnet har beskrivit en person, bör förhørsledaren först be barnet berätta om personen på ett möjligast öppet sätt.

"Du nämnde X. Kan du berätta mer för mig om X ..."

Förhørsledaren kan sedan begränsa sig till mer specifika frågor, t.ex:

”Kan du beskriva hur X såg ut?”

Först när dessa frågor har ställts kan förhørsledaren – som en sista utväg – fråga efter mer specifik information, t.ex. om barnet har någon aning om hur gammal X var. Slutna frågor innebär en risk för gissningar från barnets sida, och detta bör förhørsledaren vara medveten om.

Detta innebär att om barnet skulle säga ”Han är 45”, kan förhørsledaren följa upp med en fråga om hur barnet vet det. Detta kan leda till information som ”Han ser ut som min far och han är 45” eller ”Jag vet inte, men han såg gammal ut” eller ”Han sa att han är 45”, vilket möjliggör en bättre bedömning av den information som ges.

Under hela förhöret är det viktigt att skapa och upprätthålla en god kontakt och att fortsätta stödja barnet genom att lyssna aktivt!

När barnet har upplevt något upprepade gånger

Minnen av upprepade händelser kan skilja sig från minnen av enskilda händelser. Upprepade men liknande upplevelser leder till allmänna minnen av ”vad som brukar hända”, och barnet kan ha svårt att komma ihåg exakta detaljer från enskilda händelser.

Vid förhör om upprepade händelser rekommenderas förhørsledare att:

1. Fråga om upprepade händelser redan i övningsförhöret.
2. Använda generiska ”Vad händer vanligtvis när...”) OCH specifika ”Vad hände igår”, eftersom detta gör det möjligt att återkalla minnen av olika slag.
3. Fråga om något hände en gång eller mer än en gång.
4. Särskilja specifika episoder: ”Berätta om när du besökte din farbror”
5. Fråga om specifika episoder – den senaste, den första, den som barnet minns bäst.

Utforskning av psykologiskt tvång och kontroll

Eftersom offer för människohandel inte nödvändigtvis känner att de kontrolleras utan kan uppfatta förövaren som en vän eller en person de litar på – och kanske litar mer på än aktörerna inom det straffrättsliga systemet – är det inte nödvändigtvis informativt att fråga direkt om de ”tvingats till” situationer. Även i dessa situationer är det däremot lämpligt att uppmana och stödja barnet att ge så mycket information som möjligt om sina omständigheter. För att samla in information om psykologisk kontroll och tvång rekommenderas förhørsledaren att samla in så mycket information som möjligt om de omständigheter under

vilka den misstänkta människohandeln äger rum. Eftersom offer för människohandel ofta är begränsade i sin självständighet och isolerade från kontakter med omvärlden, är detta viktiga ämnen att ta upp.

Temat att fokusera på:

- Kontroll/frihet
- Vänner, socialt liv utanför hemmet, sociala kontakter och sätt att kommunicera med dessa
- Användning av telefon, sociala medier (tillgång/andra personers tillgång)
- Bankkort, användning av pengar
- Löner, betalningar
- Dagliga rutiner!
- Levnadsomständigheter (eget rum, sanitära förhållanden, mat)
- Relationer (till den misstänkte, vänner, familj)
- Personer som barnet kan lita på – hur kan barnet nå dem?
- Personer som barnet kan prata med?

Om barnet inte vill prata om ämnet

Det är viktigt att inget barn tvingas eller manipuleras att berätta. Om barnet inte vill svara på frågor kring brottsmisstanken måste förhørsledaren respektera detta. Förhørsledaren kan t.ex. verbalisera detta: *”Jag förstår att du inte vill prata om det här nu. Jag kommer inte att tvinga dig att berätta något – du har rätt att bestämma vad du vill berätta för mig.”*

Om barnet är uppenbart upprört över det ämne som tagits upp kan förhørsledaren återgå till att prata om enklare ämnen för att barnet ska få hämta sig. Förhørsledaren kan eventuellt senare fråga barnet om det är okej ifall förhørsledaren ställer ytterligare några frågor. I vissa situationer kan ämnet för förhöret komma som en överraskning eller chock för barnet, och det kan behöva lite tid för att vänja sig vid tanken på att diskutera ämnet. Förhørsledaren kan också föreslå en paus eller ett nytt möte. Det är dock viktigt att inte ge barnet intrycket att de kommer att bli tvingade att prata om saken förr eller senare.

Barnet kan alltid få kontaktuppgifter om de senare ändrar sig angående förhöret. Det är viktigt att överväga vilka sätt som är enklast för barnet att kommunicera detta – det är troligt att det är något annat än telefonsamtal eller e-post under arbetstid.

6. Avslutning

Förhørsledaren kan sammanfatta vad barnet har berättat i slutet av förhöret och fråga om det fortfarande finns något som hen har missat att fråga om. I slutet av förhöret bör förhørsledaren också försöka se till att barnet känner sig lugnt och väl till mods, till exempel genom att fråga hur det mår och om det finns något

som barnet behöver eller önskar. I den mån det är möjligt bör förhørsledaren försöka beskriva hur processen framskrider för barnet.

Efter förhöret måste intervjuaren och andra yrkesverksamma ta hänsyn till barnets välbefinnande och eventuella behov av omedelbar eller framtida vård.

Denna rekommendation är författad av Dr Julia Korkman på begäran av Council of the Baltic Sea States som en del av ett EU-medfinansierat projekt. Det är en bilaga till "Handbok för barnförhör i misstänkta fall av människohandel". Referenserna till den forskningslitteratur som ligger till grund för dessa riktlinjer finns i handboken, men de centrala frågor som beskrivs här behandlas i följande litteratur:

- *Korkman et al 2024: White Paper on Forensic Child Interviewing: Research-Based Recommendations by the European Association of Psychology and Law. Psychology, Crime and Law.*
- *Lamb et al 2018: Tell Me What Happened: Structured Investigative Interviews of Child Victims and Witnesses. Wiley.*
- *Brubacher et al 2014: Recommendations for interviewing children about repeated experiences. Psychology, Public Policy & Law.*
- *Cordisco-Steele 2019: Adapted Forensic Interview Protocol for Children and Adolescents when Exploitation and/or Trafficking is Suspected. National Children's Advocacy Center.*
- *Korkman, 2023: Trafficking in human beings: Psychological coercion and investigative interviewing. HEUNI / ELECT Policy Brief.*

Med särskilt tack till Noora Halmeenlaakso, National Bureau of Investigation, Finland, Natalia Ollus, HEUNI, Olivia Lind Haldorsson, Council of the Baltic Sea States, Shawwna von Blixen-Finecke, Council of the Baltic Sea States och Linda Cordisco-Steele, National Children's Advocacy Center för användbara kommentarer.

Referenser

- Akhtar, S., Justice, L. V., Morrison, C. M., & Conway, M. A. (2018). Fictional first memories. *Psychological Science*, 29(10), 1612-1619.
- Andrews, S. J., & Lamb, M. E. & Lyon, T.D. (2015). Question Types, Responsiveness and Self-contradictions when Prosecutors and Defense Attorneys Question Alleged Victims of Child Sexual Abuse. *Applied Cognitive Psychology*, 29: DOI: 10.1002/acp.3103
- Bassil, N.C. (2019): Coercive control in long term sex trafficking relationships: Using exhaustion to control victims. https://academicworks.cuny.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1105&context=jj_etds
- Brubacher, S. P., Powell, M. B., & Roberts, K. P. (2014). Recommendations for interviewing children about repeated experiences. *Psychology, Public Policy, and Law*, 20(3), 325–335. <https://doi.org/10.1037/law0000011>
- Andrews, S. J., Lamb, M. E., & Lyon, T. D. (2015). Question types, responsiveness and self-contradictions when prosecutors and defense attorneys question alleged victims of child sexual abuse. *Applied Cognitive Psychology*, 29(2), 253-261.
- Casassa, K., Knight, L. & Mengo, C. (2022). Trauma bonding perspectives from service providers and survivors of sex trafficking: A scoping review.
- Cordisco Steele, L. (2019). Adapted forensic interview protocol for children and adolescents when exploitation and/or trafficking is suspected. *National Children's Advocacy Center*.
- Elfenbein, H. A., & Ambady, N. (2002). On the universality and cultural specificity of emotion recognition: a meta-analysis. *Psychological bulletin*, 128(2), 203.
- Ernberg, E., Magnusson, M., Koponen, L., & Landström, S. (2022). "Min erfarenhet är att det inte fungerar alls": Swedish forensic interviewers' views on interpreter-mediated child interviews. *Child Abuse & Neglect*, 127, 105540.
- Franchino-Olsen H. (2021). Vulnerabilities Relevant for Commercial Sexual Exploitation of Children/Domestic Minor Sex Trafficking: A Systematic Review of Risk Factors. *Trauma, violence & abuse*, 22(1), 99–111. <https://doi.org/10.1177/1524838018821956>
- Graham, B., Herlihy, J., & Brewin, C. R. (2014). Overgeneral memory in asylum seekers and refugees. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 45(3), 375–380. <https://doi.org/10.1016/j.jbtep.2014.03.001>
- Goodey, J. (2003). Migration, Crime and Victimhood: Responses to Sex Trafficking in the EU. *Punishment & Society*, 5(4), 415-431. <https://doi.org/10.1177/14624745030054003>

Gudjonsson, G. H. (2021). The science-based pathways to understanding false confessions and wrongful convictions. *Frontiers in Psychology, 12*, 633936.

Heather Fritzley, V., Lindsay, R. C., & Lee, K. (2013). Young children's response tendencies toward yes-no questions concerning actions. *Child Development, 84*(2), 711-725.

Herlihy, J., Scragg, P., & Turner, S. (2002). Discrepancies in autobiographical memories—implications for the assessment of asylum seekers: repeated interviews study. *Bmj, 324*(7333), 324-327.

Herlihy, J., Jobson, L., & Turner, S. (2012). Just tell us what happened to you: Autobiographical memory and seeking asylum. *Applied Cognitive Psychology, 26*(5), 661–676. <https://doi.org/10.1002/acp.2852>

Home Office, 2010. Safeguarding children and young people who may be affected by gang activity: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/189392/DCSF-00064-2010.pdf.pdf

Hoogesteyn, K. & Taniguchi, T. Promising Practices for Law Enforcement Victim Interviews of Potential Human Trafficking Victims: A Scoping Review. Forthcoming.

Hope et al. (2021). Urgent issues and prospects at the intersection of culture, memory, and witness interviews: Exploring the challenges for research and practice. *Legal and Criminological Psychology*. <https://doi.org/10.1111/lcrp.12202>

Joleby, M., Lunde, C., Landström, S., & Jonsson, L. S. (2020). “All of me is completely different”: Experiences and consequences among victims of technology-assisted child sexual abuse. *Frontiers in psychology, 11*, 606218.

Kelly, L. (1988). *Surviving Sexual Violence*. Cambridge: Polity Press

Kervinen, E. & Ollus, N. (2019). *Trafficking in Children and Young Persons in Finland*. HEUNI Publication Series No. 89. Helsinki: HEUNI. <https://heuni.fi/-/trafficking-of-children-and-young-people-in-finland>

Khan, S., & Haque, S. (2022). Autobiographical memory and future episodic thinking among trauma-exposed Rohingya refugee people. *Applied Cognitive Psychology, 1300–1311*. <https://doi.org/10.1002/acp.4014>

Korkman, J., Juusola, A., & Santtila, P. (2014). Who made the disclosure? Recorded discussions between children and caretakers suspecting child abuse. *Psychology, Crime & Law, 20*(10), 994-1004.

Korkman, J., Otgaar, H., Geven, L., Bull, R., Cyr, M., Hershkowitz, I., Mäkelä, J-M., Mattison, M., Milne, R., Santtila, P., van Koppen, P., Memon, A., Danby, M., Filipović, L., Garcia, F.J., Gewehr, E., Gomes Bell, O., Järvillehto, L., Kask, K., Körner, A., Lacey, E., Lavoie, J., Magnusson, M., Miller, Q.C., Pakkanen, T., Peixoto, C.E.,

Perez, C.O., Pompedda, F., Su, I., Sumampouw, N.E.J., van Golde, C., Waterhouse, G.F., Zappalà, A. & Volbert, R. (2024). *White Paper on Forensic Child Interviewing: Research-based recommendations by the European Association of Psychology and Law. Psychology, Crime and Law.*

Korkman, Rossi, Joleby, Hershkowitz and Lamb, 2022: https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/CCPCJ_Sessions/CCPCJ_31/PNI/Child_forensic_interviewing_in_online_cases.pdf

Lamb, M. E., Brown, D. A., Hershkowitz, I., Orbach, Y., & Esplin, P. W. (2018). *Tell me what happened: Questioning children about abuse.* John Wiley & Sons.

Lamb, M. E., Orbach, Y., Sternberg, K. J., Hershkowitz, I., & Horowitz, D. (2000). Accuracy of investigators' verbatim notes of their forensic interviews with alleged child abuse victims. *Law and Human Behavior*, 24(6), 699-708.

Laukka, P., & Elfenbein, H. A. (2021). Cross-cultural emotion recognition and in-group advantage in vocal expression: A meta-analysis. *Emotion Review*, 13(1), 3–11. <https://doi.org/10.1177/1754073919897295>

Lavoie, J., Dickerson, K. L., Redlich, A. D., & Quas, J. A. (2019). Overcoming disclosure reluctance in youth victims of sex trafficking: New directions for research, policy, and practice. *Psychology, public policy, and law*, 25(4), 225.

Lindholm, Börjesson & Cederborg, A-C. (2014). "What happened when you came to Sweden?": Attributing responsibility in police interviews with alleged adolescent human trafficking victims. *Narrative Inquiry* Volume 24. <https://doi.org/10.1075/ni.24.2.01lin>

Lindholm, J., Cederborg, A-C. & Alm, C. (2015) Adolescent girls exploited in the sex trade: informativeness and evasiveness in investigative interviews, *Police Practice and Research*, 16(3), 197–210. DOI: 10.1080/15614263.2014.880839

Mendez Principles: Principles on Effective Interviewing for Investigations and Information Gathering (2021). <https://interviewingprinciples.com> and https://www.apt.ch/sites/default/files/publications/apt_PoEI_EN_11.pdf

Miles-Johnson, T. & Courtenay, T. (2021) Recognition and response: policing 'Forced marriage' in England, *Policing and Society*, 31:10, 1248-1264, DOI: <https://doi.org/10.1080/10439463.2021.1873325>

Nelson, K. (2003). Self and social functions: Individual autobiographical memory and collective narrative. *Memory*, 11(2), 125–136. <https://doi.org/10.1080/741938203>

Principe, G. F., DiPuppo, J., & Gammel, J. (2013). Effects of mothers' conversation style and receipt of misinformation on children's event reports. *Cognitive Development*, 28(3), 260-271.

- Righarts, S., Jack, F., Zajac, R., & Hayne, H. (2015). Young children's responses to cross-examination style questioning: The effects of delay and subsequent questioning. *Psychology, Crime & Law*, 21(3)
- Somer, E., & Szwarcberg, S. (2001). Variables in delayed disclosure of childhood sexual abuse. *American Journal of Orthopsychiatry*, 71(3), 332-341.
- Toivonen, V., Korkman, J., Laajasalo, L. & Pollari, K. (2022). Oikeudellinen ikärajasääntely käyttäytymistieteellisen tiedon valossa. *Defensor Legis*, 4, s 857-875. https://www.edilex.fi/defensor_legis/1000850001
- Turkel, A., & Tiapula, S. (2008). Strategies for Interviewing Child Victims of Human Trafficking.
- United Nations, 2000. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/protocol-prevent-suppress-and-punish-trafficking-persons>
- UNODC, 2014. Global Report on Trafficking in Persons 2014. <https://reliefweb.int/report/world/global-report-trafficking-persons-2014>
- Vredeveldt, A., Given-Wilson, Z. & Memon, A. (2023). Culture, trauma, and memory in investigative interviews. *Psychology, Crime & Law*. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2023.2209262>
- Wang, Q. (2004). The emergence of cultural self-constructs: autobiographical memory and self-description in European American and Chinese children. *Developmental Psychology*, 40(1), 3-15. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.40.1.3>
- Wang, Q., Peterson, C., Khoo, A., Reid, C. P., Maxwell, K. L., & Vincent, J. M. (2019). Looking at the past through a telescope: Adults postdated their earliest childhood memories. *Memory*, 27(1), 19-27.
- West, A. E. (2016). Child trafficking: A concept analysis. *International Journal Soc Sci. Stud.*, 4, 50.
- Wilson, L (2020). Lost in interpretation: the function of role, question strategies, and emotion in interpreter-assisted investigative interviews. Doktorsavhandling.
- Wydall, S., & Zerk, R. (2021). 'Listen to me, his behaviour is erratic and I'm really worried for our safety . . .': Help-seeking in the context of coercive control. *Criminology & Criminal Justice*, 21(5), 614-632. <https://doi.org/10.1177/1748895819898513>

